

I Arns fotspår

Från slutet av 1990-talet och flera år in på 2000-talets har vi kunnat se hur hundratusentals besökare lockats till Skaraborg med hjälp av Jan Guillous riddartrilogi om skandinavisk medeltid. Fakta har ställts mot fiktion och blandats samman i romanform och gett en röd tråd till en rad episoder och platser i den historiska verkligheten. Denna tråd togs tidigt upp som en kraft för kulturturistisk utveckling. I den s.k. Arnturismen har kommuner, kyrkan och turistorganisationer samarbetat i syfte att attrahera besökare att resa i ”i Arns fotspår”.

Västergötlands museum hade inledningsvis projektledningsansvar för *I Arns fotspår*, medan kommunerna sedan 2004 önskade starkare kommunal förvaltning av kulturarvsturismen och placerade projektet via Tillväxt Skaraborg i Götene kommun. Åren 2006 och 2007 har Arnprojektet helt fokuserat på att ta vara på de möjligheter som filmerna om Arn förväntas ge. Filmturism börjar internationellt bli ett begrepp; även i Sverige syns en del goda exempel på hur regioner gynnas såväl av att en films handling utspelar sig i ett område, som av de faktiska inspelningarna.

Nuläge

Filmen *Arn – tempelriddaren* hade julen 2007 premiär i Skandinavien. Det är den i särklass största filmsatsningen som någonsin gjorts i Sverige och även jämfört med våra grannländer. Åtta kommuner i Skaraborg har satsat tio miljoner kr på filmen, varav fyra har inriktats på turismen. Resten har gått som stöd till filmen via Film i Väst. Västra Götalandsregionen har dessutom satsat ytterligare miljoner som stöd till filmen.

Inom Arnfilmsprojektet har kommunerna valt att satsa medlen på produktutveckling och marknadsföring. Med produktutveckling avses sammansättning av s.k. paketerbjudanden och turförslag för att förenkla för potentiella gäster samt utveckling av de besöksmål som står i fokus med koppling till Arn. Fem historiska attraktioner har valts ut som prioriterade besöksmål: Skara, Gudhem, Forshem, Kungslena och Varnhem. Här följer en beskrivning av det som planeras och delvis genomförts på dessa besöksmål.

Arn the Movie i Skara

Ett besökscenter (*visitors' center*) planeras i gamla bibliotekets lokaler centralt vid domkyrkan. Det ska fungera som en portal för traktens historiska sevärdheter. En av byggnadens större rum ska inrymma ett *Hall of Arn*, där allt som kretsar kring Arn ska gestaltas; litteraturen, filmen, platserna, föremålen. Stor vikt läggs vid en hög upplevelsefaktor i form av digital teknik, film m.m. Vidare har Skara fått Västra Götalandregionens uppdrag att etablera ett Medeltidscentrum i syfte att vara en sammanhållande utvecklingspart för de historiska attraktionerna i regionen. Detta stärker förstås centret.

Under flera år har Västergötlands museum i Skara gjort en djupdykning i det underliggande temat i Arnromanen, nämligen mötet mellan kristna och muslimer. Korstågen var – på gott och ont – vägledande i dessa möten och bland annat detta har gestaltats i projektet ”Vi har ju mötts förr”. Genom utställning, bok, turné i Västra Götaland och skolverksamhet har ”Vi har

ju mötts förr” velat uppmärksamma det ”förbund” som knutits genom historien mellan dessa båda civilisationer.

Slagfältcenter i Kungslena (Tidaholms kn)

Slagen vid Lena och Gestilren 1208 respektive 1210 är värda uppmärksamhet på grund av sin betydelse i tidig medeltid för det dåvarande riket. I Europa och delvis även i Sverige finns ett stort intresse av slagfältsarkeologi och dithörande visualisering. Närmsta exemplet är Axtorna utanför Falkenberg. I Skottland (Bannockburn) och Belgien (Waterloo) finns några större internationellt kända exempel. Slagfälten i Skaraborg är inte undersökta och planen är att inleda en utgrävning under 2008 i samband med ett planerat 800-årsjubileum av slaget vid Lena. Utgrävningarna i Varnhem har varit enormt populära och en liknande uppmärksamhet förväntas vid Lena. Det är en vision att skapa ett center eller utställning för att gestalta slagen och preliminära skisser finns framtagna.

Gudhems kloster – kunskapsbäraren (Falköpings kn)

Gudhem tillhör nunnornas rike. Här vistades under 1100- till 1300-talen åtskilliga av bygdens unga flickor för bildning, arbete och tro. Arnberättelsens Cecilia får slita hårt under abbedissans vakande öga, men hon får också kunskaper som i sinom tid lotsar henne till en ledande befattning. Dagens klostermuseiförening och pastoratet samarbetar kring kunskapsspridning och besöksverksamhet. Ett litet museum, ruinen, café och vandrarhem Cecilia, kyrkan samt pilgrims- och vandringsverksamhet, ut på vidderna och i de parkliknande skogarna i närheten, bildar kärnan i vad som erbjuds tillresta gäster.

Gudhem har tagit fasta på bildningstemat i sin utvecklingsstrategi och har initierat ett webbaserat läromedel för gymnasieskolan. Gudhems verkliga huvudperson, Drottning Katarina (1210-1275) ligger i egen hög person begravd i klosterruinen. Drottningens unika gravhäll är framtagen som kopia med vetenskapliga förtecken och ska under 2008 också färgsättas enligt de medeltida metoderna. Delar av kulisserna från filmen har omhändertagits och ska sättas samman till en ny spännande miljö för framtida gäster.

Varnhem – klosterstaden (Skara kn)

Varnhem har de senaste två-tre åren utvecklats till en metropol i miniatyr. Här har nyligen öppnats en närbutik och ett vandrarhem/hotell. Det finns exempel på näringsidkare och hantverkare som med framgång satsat på att visa sin verksamhet och saluföra sina produkter på ort och ställe. En pilgrimsled har etablerats mellan Varnhem och Gudhem. Kyrkan jobbar aktivt med visningsverksamhet (både kyrka och klosterruin), klostermuseum, musikprogram och har en liten örtagård i ruinen.

I ett treårigt forskningsprojekt har Västergötlands museum grävt ut en kyrka från 1000-talet. Fynden som gjorts bland gravarna gör att denna plats numera kan räknas som den första kristna på svensk mark. Det publika intresset för utgrävningarna har varit succéartat och det finns ett starkt tryck att inte fylla igen kyrkoruinen, utan att glasa in den för att stärka Varnhem som besöksmål. Sommarens filminspelningar i det uppbyggda ”Forsvik” ett pilskott från klosterkyrkan har gjort Varnhem än mer attraktivt.

Riddarhuset i Forshem (Götene kn)

Den okände riddaren finns avbildad ovanför kyrkporten på Forshems kyrka. Bilden har inspirerat Jan Guillou som såg den som synonym med hans Arn. Historien stämde, platsen stämde, kopplingen till korstågen och det heliga landet fanns där. ”Det var som om Arn Magnusson verkligen funnits, eller i vart fall någon som var som han.”

Riddaren själv antas ligga begravd under golvet i vapenhuset i Forshems kyrka. Med anledning av kyrkans tydliga samhörighet med Heliga landet har utvecklingsstrategin för Forshem varit att lyfta fram riddaren som tema. Korstågen samt historiens och nutidens kvarvarande legitima ordnar belyses i en miniutställning i församlingshemmet. Ambitionen är att utveckla och bygga ut denna utställning betydligt. Temat riddare stimulerar både barn och vuxna och har en förankring i både fiktion och verklighet.

Forshem som besöksmål har också mer att erbjuda i form av ett välkänt gästgiveri, en tågstation (med förbindelse till stambanan), hotell/vandrarhem i Hällekis (1 km), stenmuseum (de mytiska liljestenarna), pilgrimshärbärke och pilgrimsled till Husaby – en annan av ”Arnplatserna”. Närheten till natursköna Kinnekulle med alla dess erbjudanden är en bonus.

Medeltidens värld och ”Arnbyn” (Götene kn)

Fantastiska byggnader har tillverkats för att gestalta Arns båda hem Arnäs och Forsvik i filmen. Dessa köptes in av Götene kommun efter inspelningarna i syfte att återuppföras på en ny plats. Denna upplevelsemiljö ska inredas och levandegöras genom verksamhet som lyfter fram och förstärker boplatsens medeltida karaktär. Arn och Cecilia kommer att vara ledande huvudpersoner i byn, så länge som det finns synergier att vinna på filmens framgångar. Åtskilliga placeringar av byn har varit på tal, bland annat Forshem. Slutligen blev det ett skogsparti norr om Götene i anslutning till E20 som valdes och anläggningen börjar uppföras våren 2008.

Övriga satsningar

Utöver produktutvecklingen har gjorts och görs en satsning på marknadsföring. En ny Arnhemsida och en ”Movie Map” ute på biograferna, som berättar om vilka enastående miljöer Svensk Filmindustri valt till filmen, är några exempel.

Man kan också lyssna på Arnguidning i sin mobiltelefon. Snart kommer en rese-cd och i vår planerar vi att bygga ”portaler” vid infarterna till Arns rike utmed våra större vägar. Specialutbildade Arnguidar har gjort särskilda djupdykningar i Arnfilmens värld för att ge gästerna en del insiderinformation. De kommande turistmässorna i Oslo och Göteborg kommer att ha ett särskilt Arntema.

Näringsens initiativ är viktig, såsom flera anläggningar förstått, med arrangemang och erbjudanden kopplade till Arn eller medeltid. Under inspelningarna har hundratals lokala företag varit inkopplade på filmarbetet på olika sätt.

Kulturturism med framtid

Västra Götaland har en stor andel av det som bl.a. Turistdelegationen pekar ut som råvaror som kan förädlas ytterligare; natur, kultur, konst och historia. I vårt specifika område mellan Vänern och Vättern är kulturarvets unika spår inte resultatet av sagor och fantasier, utan en historisk verklighet. Här finns gott om kyrkor, ruiner och andra lämningar som leder människor till historisk insikt. I jordens arkiv finns utforskat material för decennier framöver. Vi är särskilt gynnade i vår trakt vad gäller förhistoria och medeltid. Mot bakgrund av det väckta intresset för tidig medeltid genom ”Arnvägen”, har Västsvenska turistrådet tagit in medeltid som ett särskilt tema i sitt utvecklingsprogram:

”Västergötland skall fullt ut profilera sig som scen för medeltida svensk historia och valet är välgrundat. En grupp sakkunniga, med bland andra några av landets mest namnkunniga historiker, bedömer att området har sådana genuina historiska kvaliteter att medeltidstemat

kan bli ett bärande resmotiv. Området är en viktig plats för den äldsta kungamakten, innehåller många bevarade medeltida miljöer, är väl dokumenterat i litteratur och är än så länge svagt arkeologiskt utforskat.”

Vidare:

”Intresset skall byggas på samverkan mellan medeltidsforskning och populärvetenskaplig visualisering av intressanta personer, händelser och platser i första hand i Västergötland och gamla Skaraborgs län.”

Parallellt med Arn utvecklas flera kulturturistiska ”produkter”, exempel på viktiga sådana är Birger Jarl och pilgrimsleder. Delvis sker detta inom ramen för ett samarbete med Östergötland, under namnet ”Göta rike”.

Våra tillgångar

Grunden och förutsättningen för en framgångsrik kulturarvsturism är landskapet med dess rika historiska innehåll och tidsdjup. En lång bebyggelsekontinuitet har avsatt mer eller mindre tydliga spår i Västergötland under 10 000 år. Det är särskilt märkbart i Skaraborg, som är ett av landets absolut fornlämningstätaste områden. Här finns också en unik mängd tidigmedeltida kyrkor, ruiner efter borgar och kloster samt en av Sveriges äldsta städer. Landskapets historiska dimension förstärks sedan ytterligare av spännande industrimiljöer med rötter i medeltiden, mycket gamla kommunikationsleder, agrar bebyggelse från olika århundraden, liksom monument över viktiga händelser. Därtill kan vi lägga det immateriella kulturarvet i form av sägner och berättelser knutna till platser; där det hänt något speciellt för länge sedan, exempelvis ett medeltida slag eller något helgonmirakel.

Detta sammantaget ger Skaraborg karaktären av stark och progressiv medeltidsbygd. Här finns ovanligt mycket fängslande historia att förmedla till dagens invånare och besökare. Västergötlands medeltida historia är också i många stycken Sveriges historia. Landskapets bördighet genererade ett ekonomiskt överskott som gjorde det möjligt för lokala stormän att förverkliga storslagna ambitioner, inspirerade från kontinenten. Många av rikshistoriens aktörer var aktiva i Västergötland och viktiga händelser utspelades här. Landskapet låg i centrum för missionen och den kyrkliga maktens intressen. Det var ingen slump att Guillou valde Västergötland som hembygd åt Arn.